

A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS MUNKÁJA*

FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS célja a főváros lakosságát osztálykülönbségre való tekintet nélkül, szociális helyzetének és művelődési igényeinek megfelelően kultúrjavakban részesíteni, hogy ezáltal a lakosság közműveltségi színvonala emelkedjék. Ebből a célból Budapest Székesfőváros Iskolánkívüli Népművelési Bizottsága a székesfőváros területén irányítja, támogatja, bizonyos mértékig ellenőrzi és ahol szükséges, megszervezi az iskolánkívüli népművelést szolgáló oktató, nevelő és nemes szórakozást nyújtó, valamint a szabadidő helyes felhasználására irányuló népművelő munkát és népművelési célú intézményeket.

Munkáját a kormányrendeletekben megállapított keretek között végzi.

Mindenekelőtt a nemzeti műveltség és öntudat ápolására, valamint az önévelési készség felébresztésére és ébrentartására törekszik. Az állam- és várospolgári felelősségérzést igyekszik fejleszteni és ebből a célból a polgári jogok és kötelességek helyes gyakorlására, illetve teljesítésére, valamint a közösség érdekeinek felismerésére és azok szolgálatára irányuló nevelést végez. A társadalom különböző rétegeinek korszerű művelődési érdekeit kielégítő tudományos és gyakorlati (alapvető, hivatásbeli, szakmai, ügyességi, nyelvi, stb.) ismereteket terjeszt. A főváros területén folyó népművelő munka oktató és nevelő hatásainak mélyítése, tervszerűsítése és szakszerűsítése érdekében munkatervet, didaktikai és metodikai utasításokat szerkeszt és ad ki. Minden olyan népművelő tevékenységet igyekszik megszervezni és fenntartani, amely a székesfőváros lakosságának sajátos művelődési igényeiből fakad, stb.

Mindenkor gondosan ügyel arra, hogy munkájával az egyetemes szempontnak megfelelően a nemzet és közművelődés szolgálatában a felekezeti és pártszempontok felett álljon.

Így vált az elmúlt 20 év alatt a fővárosi iskolánkívüli népművelés a fővárosi népművelők szellemi központjává, ahol a kezdők minden útbaigazítást, szaktanácsot megkapnak, a gyakorlott szakemberek pedig tapasztalataikat és tudásukat közkinccsé tehetik.

A fővárosi népművelés egyik alapelve, hogy minden életrevaló javaslatot, új kezdeményezést és szükségesnek látszó kísérleti munkát felkarol, támogat, megvalósuláshoz segít.

A fővárosi népművelésnek másik alapelve, hogy valóban a nemzet egyetemét szolgáló népművelő munkát végezzen. Ezért került a napszámos, munkás, iparos, kereskedő, stb. osztályrétekeit szolgáló népművelő intézmények megszervezését s e helyett a főváros társadalmát az egyes emberek szociális helyzete és műveltségi színvonala szerint három főcsoportba sorolta.

Az első csoportba osztotta a társadalom azon tagjait, akik szociális elhagyatottságban élnek és alapismereteik többnyire nagyon hézagosak.

* A kenesei értekezlet anyagának folytatólagos közlése.

Igaz, hogy a nehéz szociális helyzetben élők körében nem ritka a magasabb műveltségű ember, számuk mégis elenyésző ahhoz a tömeghez képest, amely iskolába egyáltalában nem járt, vagy csak az elemi iskolának néhány osztályát végezte el, több-kevesebb eredménnyel.

A főváros társadalmának második csoportjába azokat sorozta a Népművelési Bizottság, akiknek szociális helyzete tűrhető ugyan, de nem rendelkeznek azokkal az alapvető ismeretekkel, amelyeknek birtokában az önművelés útján elindulhatnak.

A főváros társadalmának harmadik csoportjába azok az egyének tartoznak, akiknek szociális helyzete megfelelő, jó; vagy egészen kitűnő, önművelési készségük is megvan és többnyire csak a megfelelő alkalom hiányzik számukra, hogy művelődési vágyaikat kielégíthessék.

A főváros társadalmának e három csoportjában a népművelési célkitűzések, ha alapelveikben megegyeznek is, a konkrét feladatok, az eszközök, keretek, módszeres eljárások és a közlendő anyag tekintetében jelentős különbségeket mutatnak.

Erdemes ezért vizsgálat tárgyává tennünk azt a népművelő tevékenységet, amelyeket a főváros népművelési bizottsága a fentemlített három társadalmi csoport körében folytat. Természetesen ismertetésünk csupán a munka főbb irányaira szorítkozhat és inkább csak az irányelvekre, törekvésekre kívánunk rámutatni.

A szociális elhagyatottságban élők közül most csak azokat nézzük, akik az önműveléshez szükséges legelemibb alapismeretekkel sem rendelkeznek. Az ilyen egyének túlnyomó többsége — körülbelül 80—90%-a — a falu szegény emberei sorából került a fővárosi proletariátus legaljára és ezeknek csak 10—20%-a olyan, aki testi, vagy lelki betegség és ennek következtében munkanélküliség miatt jutott ide a tanultabb, — illetőleg a szakmunkások sorából. A régebbi, főként jótékony (karitatív) jellegű szociálpolitika gyakran még azokban is megbénította a nyomorból való kiemelkedés vágyát, akikben az ilyen szándék csírája megvolt. Ezek nagy része külvárosi barakktelepeken húzódott meg, vagy a földeken ásott magának barlang-lakást, — épített deszkából tákolt kunyhót. Lakbért természetesen nem fizettek, gyermekeiket nemcsak ingyen iskoláztatták, hanem a hatóságok és a társadalom reggelit, ebédet, sőt évente egy-egy rend ruhát és cipőt is biztosított nekik. Az asszonyok legtöbbször csak titokban jártak napszámba — mert csak addig részesültek segélyben, amíg munkanélküliek voltak —, a férfiak csak végső esetben vállaltak alkalmi munkát és a székesszékfőváros, valamint különböző társadalmi egyesületek segélyeiből munka nélkül is eltengették életüket. Az írni-olvasni nem tudók legnagyobb része ebből a társadalmi rétegből adódott.

A fővárosi iskolán kívüli népművelés 1922-ben főként ennek a társadalmi rétegnek szervezte meg analfabéta-, helyesírási, fogalmazási és számolási tanfolyamait. Igen hamar meg kellett azonban győződnie arról, hogy ebben a társadalmi rétegben csak úgy lehet eredményes népművelő munkát végezni, ha azt szoros kapcsolatba hozza a szociális gondozással.

Évről-évre nyilvánvalóbbá vált, hogy a szegénységből fakadó tudatlanság és a tudatlanságból eredő szegénység örök körforgásában a szociális gondozás feladata az elszegényedés megelőzése, vagy a szegénységből való kiemelés, a népművelés feladata pedig a tudatlanság elleni küzdelem. Az elmélyülő szociális gondozás tehát minden esetben eljut az ismeretközlés és

nevelés szükségességéhez és minden népművelő megállapítja munkája közben a szociális gondozás igényét.

A székesfőváros szociálpolitikai és népművelési tevékenysége közötti szerves és tervszerű kapcsolatok kiépítésének eredményeképpen létesültek a Budapest területén működő népművelő és gondozó otthonok (settlement). Ez az intézmény nevel, tanít és egyben gondoz is, amikor a társadalmi felelősségérzés és az adnitudás többletével rendelkező egyének önként letelepednek a szociális elhagyatottságban élő embertársaik közé és azoknak erkölcsi, szellemi és gazdasági érdekeit a jószomszédság alapján a népgondozás és népművelés eszközeivel tervszerűen és intézményesen szolgálják, hogy így ezeknek az elhanyagolt társadalmi rétegeknek a nemzeti közösségbe való teljes beilleszkedését előmozdítsák. Ilyen népművelő és gondozó otthonok a főváros periferiális részein több helyen létesültek. Ezekben a régi karitatív gondozás helyett a modern megelőző (preventív) szociálpolitika elvei lettek irányadók.

A főváros a szükséglakótelepek lakóinak családi, erkölcsi, állampolgári magatartását, életmódját és körülményeit gondosan megvizsgálta és mindazokat a családokat, amelyekben a nyomorból való kiemelkedés vágya valamilyen formában még élt, vagy feléleszthető volt, kiemelte addigi nyomorúságos környezetéből és modern kislakásokban igyekezett őket elhelyezni. A szülőket és a dolgozni tudó gyermekeket szociális alkalmazottai révén álláshoz juttatta, a lakbér pontos fizetését megkövetelte és szociális szervezete révén odahatott, hogy ezek a családok minden segítség nélkül saját erejükből akarjanak megélni és így újra hasznos dolgozó tagjai legyenek a város társadalmának. Mielőtt a nyomortelepek szükséglakásaiból a modern fővárosi kislakásokba áttelepítették volna őket, a fővárosi iskolán kívüli népművelés a szociálpolitikai ügyosztály felkérésére átképző tanfolyamokat rendezett a családok asszonyai részére, ahol őket az új lakás gondozására, olcsó és tápláló ételek főzésére, valamint foltozásra, varrásra, szabásra és a családi élet körében szükséges nevelési ismeretekre megtanította. A tanítási anyag közlése kapcsán a nevelésre, a lélekformálásra is nagy súlyt vetett a népművelési bizottság, hogy új szellemiséggel és magatartással lépjenek át az egyes családok új otthonuk küszöbét s így az új lakótelep közösségébe nagyobb zökkenő nélkül tudjanak behelyezkedni.

Az egyes népművelő és gondozó telepeken az évek folyamán óvodák, napközi otthonok, iskolán kívüli gyermekcsoportok, munkaiskolák, fiú-, leánykörök, apák és anyák köre, énekkarok, műkedvelő csoportok, stb. alakultak.

A főváros társadalmának második kategóriájába azokat sorolta az iskolán kívüli népművelés, akiknek szociális helyzete többé-kevésbé tűrhető ugyan, de az önműveléshez szükséges ismeretekkel és szellemi készséggel nem rendelkeznek. Az ebbe a kategóriába sorolt egyének a társadalom legkülönbözőbb rétegeiből valók. A fővárosi népművelés ezen a területen a felekezeti és társadalmi egyesületek segítségével és közreműködésével igyekszik céljait megvalósítani. Ide tartoznak többek között a háztartási alkalmazottak, akiknek száma Budapesten meglehetősen nagy; ezek egy része foglalkozását nem tekinti hivatásnak, hanem átmeneti jellegű kenyérkeresetnek, vagy jobbik esetben ismeretszerzési alkalomnak. Többnyire vidékről, faluról jött leányok ezek, akik a fővárosi élet minden erkölcsi veszedelmének ki vannak téve. Fővárosi tartózkodásuk azt a veszélyt

hordja magában, hogy megfelelő gondoskodás nélkül tiszta és ízes népi kultúrájukat ruházatukkal együtt felcserélik a város legelejtesebb álkultúrájával. A cselédekkel foglalkozó egyesületek a fővárosi népműveléssel szoros egyetértésben működnek, a különböző felekezetek részükre hit- és erkölcsvédelmi órákat adnak, a népművelési bizottság pedig különböző nemzeti és gyakorlati ismereteket nyújtó előadásokat és tanfolyamokat rendez számukra. Szórakozásukat nótatanfolyamok, népi játékok stb. rendezésével igyekszik biztosítani. A háztartási alkalmazottak számára felállított különleges művelődési telepeknek látogatottsága évről-évre növekszik. A népművelési bizottság az azzal foglalkozó egyesületekkel karöltve cselédképző iskolát is segített felállítani azok számára, akik ezt a foglalkozást élethivatásszerűen akarják folytatni. A bizottság a cselédek vasárnapi nemes szórakoztatását a legfontosabb népművelési feladatok egyikének tartja és ezért minden erejével igyekszik ezen a téren a további fejlődést előmozdítani.

Mint már említettük, a főváros társadalmának második csoportjába a legkülönbözőbb társadalmi és foglalkozási körben élő egyének tartoznak, ezért ezeknek a megszervezése igen nehéz. Még a társadalmi egyesületek sem tudnak egynemű, homogén csoportokat alkotni. A feladat ezen a téren: a kisebb műveltségűekből egységes csoportokat szervezni, az intelligensebb, műveltebb egyénnel pedig külön foglalkozni és soraikból az arra alkalmasakat mozgalmi vezetőkkel emelni.

Az ipari és kereskedelmi élet lehetővé teszi, hogy annak területén különösebb szakképzettség nélkül a leányok és asszonyok tömege találjon kenyérkeresetet. Egy részük Pest környékéről jár munkába. Ezeknek, sajnos, többnyire nem marad szabadidejük az önművelésre. A legjobb helyzetben még azok vannak, akik családi körben, szüleiknél élnek. Tekintélyes azonban azoknak a száma, akik albérletben, tömegszálláson, vagyis többnyire veszélyes környezetben élnek. Társadalmi egyesületek a fővárosi népművelés támogatásával otthonokat létesítettek, ahol a dolgozó leányok fillérekért kapnak tiszta, rendes szállást, reggeli és esti étkezést. Ezekben az otthonokban a Népművelési Bizottság művelődési telepeket létesített, melyeknek tananyaga természetesen alkalmazkodik az ottlakók műveltségi színvonalához és művelődési szükségleteihez.

Ugyanezen elgondolás alapján a Népművelési Bizottság minden leventeotthonban is tervszerű és különleges igényeket kielégítő népművelési tevékenységet fejt ki.

Egyébként mind a leány-, mint a fiú-ifjúságot már a tanonciskolákban igyekszik hatáskörébe vonni a fővárosi népművelés. Ebből a célból az összes fővárosi fiú- és leánytanonciskolákban a népművelés célkitűzéseinek megfelelően a népművelési bizottság előadásokat, tanfolyamokat rendez és különös gondot fordít a nemes szórakozási alkalmak nyújtására. Így pl. számos tanonciskolában meghonosították az ifjúság vasárnap délutáni összejöveteleit, amelyek tanári, tanítónői felügyelet mellett zajlanak le a fővárosi népművelés által megállapított munkaterv szerint. Az összejöveteleken rövid nevelő, tanító célzatú előadások hangzanak el, az ifjúság magánszámokkal működik közre, közös ének keretében megtanulják a magyar népdal-irodalom legszebb gyöngyeit és az összejöveteleket többnyire magyar táncanfolyamokkal kötik egybe.

Mindazok, akik ilyen módon ránevelődtek a nemesebb szórakozásra és a szellemi életre, a népművelésnek leghálásabb és legragaszkodóbb híveivé váltak. Kifejlődött bennük a jó és szép szeretete és így csakhamar felkerülnek a társadalomnak a népművelési bizottság által elméletben felállított ama harmadik csoportjába, amelynek tagjaiban már elevenen él a vágy, hogy önmagukat tovább műveljék. Azokat, akik eljutottak ebbe a harmadik kategóriába, már nem lehet csupán egyesületek útján megszervezni, mert érdeklődésük speciális irányai következtében többnyire kinőttek az egyesületi keretből. Így érlelődött meg a fővárosi népművelés vezetőségében az az elhatározás, hogy ezek részére kötetlen szervezetet létesít. Ez a szervezet nem egyesület, inkább mozgalom, amelynek célja önerőből a művelődés és nemes szórakozás mindama lehetőségeit megteremteni, amelyek egyfelől kielégítik a tagok művelődési és szórakozási igényeit, másfelől a nemzeti műveltség mélyítését, a nemzeti öntudat erősítését, a magyar összetartozás érzését fokozzák. A szó legnemesebb értelmében demokratikus ez a mozgalom, mert egy-egy népművelési esemény nem a társadalmi állás szerint egyenrangúakat hozza össze, hanem azokat, akiknek művelődési, szórakozási igényei azonosak. A mozgalomnak önmagát kell fenntartania, ezért az úgynevezett „Tanulmányi Csoport” tagjainak tagdíjat és részvételi díjat kell fizetniük. Az évi 2 P, legújabbban évi 3 P tagdíj ellenében a Népművelési Bizottság a Tanulmányi Csoport minden tagjának megküldi nyomtatásban havonta megjelenő „Munkaterv” című kiadványát, amelyben közli egy-egy hónap népművelő tevékenységét s azokat a feltételeket, amelyek mellett ezeken részt lehet venni. A tagok számára 36 művelődési telepet állított fel a Bizottság a főváros különböző pontjain. A művelődési telepek közül egyesek az általános és nemzeti műveltség terjesztésének szolgálatában állanak, mások a női hivatás helyes betöltéséhez szükséges ismereteket közvetítik, ismét mások ipari, kereskedői, kert- és mezőgazdasági, vagy idegennyelvi, műszaki, iparművészeti, zeneművészeti és szociális ismereteket nyújtanak. A szakképzett, intelligens munkások és a kispénzű tisztviselők, ipari és kereskedelmi alkalmazottak nagyobb mérvű bevonása érdekében a fővárosi népművelés a Tanulmányi Csoport keretében meghonosította a kollektív tagsági rendszert is. Ennek lényege abban áll, hogy a gyárak, vállalatok, üzemek, intézmények alkalmazottai létszámuk 10%-ának megfelelő tagsági jegyet válthatnak s ezek a tagsági jegyek nem névre szólnak, hanem a gyár, üzem, vállalat vagy intézmény nevére vannak kiállítva s az alkalmazottak felváltva használhatják a tagsági jegyeket személyi igazolványuk felmutatása mellett. Ily módon Budapest lakosságának kb. 20%-a értesül közvetlenül arról, hogy milyen művelődési és szórakozási alkalmakat nyújt a fővárosi népművelés.

A Népművelési Bizottság a Pázmány Péter Tudományegyetemmel munkaközösséget létesített, s az ily módon felállított Szabad Egyetem hivatott az érdeklődőket népszerű, de amellet tökéletesen tudományos színvonalon tájékoztatni az egyes tudományágak mai állásáról, az újabb kutatások eredményeiről stb.

A fővárosi népművelés már 1926-ban megszervezte a zeneképzettséggel rendelkező fővárosi tisztviselők közül a Székesfővárosi Zenekart. Gondoskodott a zenekar tagjainak továbbképzéséről s ily módon a zenekar rövidesen a fővárosi zenei életnek ismert tényezője lett. A zenekar közre-

működésével rendezett népművelési hangversenyeken nemcsak a legkiválóbb magyar zeneművészek léptek fel, hanem nemzetközi viszonylatban is elismert kiváló külföldi karnagyok is. A fővárosi népművelés mindig pártolta a tehetségeket és igyekezett felkarolni a fiatal magyar ének- és zeneművészeket. 1939-ben a Székesfőváros felállította a hivatásos tagokból álló Székesfővárosi Zenekart, amely rövid idő alatt az ország egyik legszámottevőbb zenei intézményévé fejlődött s működését a zenei műveltség terjesztése és a tömegek zenei szórakoztatása révén a fővárosi népművelés céljainak előbbrevitelére szenteli.

A Népművelési Bizottság a művészeti és esztétikai nevelés többi ágait sem hanyagolta el. A képzőművészeti nevelés érdekében 1930 óta rendszeresítette a különböző képtárak, tárlatok és művészek műterméinek látogatását s egyidejűen képzőművészeti tanfolyamokat is létesített. Az irodalmi ízlés fejlesztése és az irodalmi műveltség mélyítése érdekében állandósította az irodalmi esteket.

Az irodalmi esteken nemcsak az elhunyt nagy magyar írók költeményeit és műveit mutatja be, hanem az élőket is állandóan megszólaltatja. Elevenen ápolja a vidéki városok irodalmi társaságaival való kapcsolatokat s ezért minden esztendőben néhány vidéki város irodalmi társaságának ad lehetőséget budapesti vendégszereplésre. A látogatásokat a fővárosi népművelés a vidéki városokban általa rendezett irodalmi s művészeti estek kapcsán vizsongozza.

A zenei és irodalmi műveltség kiszélesítését szolgálja a Népművelési Bizottság azzal is, hogy a Nemzeti Színháznak és az Operaháznak évenként 10–20 előadását leköti s ezeket mint népművelési bérletsorozatokat nyújtja a Tanulmányi Csoport tagjainak.

1940 őszén a székesfőváros a népművelés szolgálatába állította a volt Városi Színház épületét, átengedvén a Népművelési Bizottságnak, amely azt „Magyar Művelődés Háza” néven nyitotta meg. A Magyar Művelődés Házában az Operaház és a Nemzeti Színház vendégjátékokkal szerepel, a Székesfővárosi Zenekar hangversenyeket ad, a fővárosi népművelés pedig műsoros és irodalmi esteket s más nemes szórakozást nyújtó előadásokat rendez.

Fel kell említenünk a tanulmányi kirándulásokat és utazásokat is, amelyekkel a fővárosi népművelés mindenekelőtt az országismertetést, majd a külföld kultúrájának megismertetését célozza.

Végül még rá kell mutatnom a fővárosi népművelés két fontos tevékenységre. Az egyik az iskolán kívüli gyermekfoglalkoztatás, a másik a vezetőképzés.

A gyermekfoglalkoztatás a játszótéri foglalkoztatásban, az évenként megrendezett Nemzeti Gyermekhetben és a lábbadozó, beteg gyermekek részére a kórházakban rendszeresített gyermekfoglalkoztatásban és szórakoztatásban nyilvánul meg. Az arra alkalmas állás nélküli diplomás lányokat a Népművelési Bizottság először egy háromhónapos tanfolyamon képezi ki a játszótéri vezetésre. Nemcsak gyermeklélektani, nevelésügyi, egészségügyi és szociális ismereteket nyújt, hanem a módszeres eljárások ismertetésén túl a magyar népi játékok gazdag anyagát is adja. Azonkívül évenként továbbképző-tanfolyamokat rendez a játszótéri vezetők részére, amelyeken mesedélutánok, bábszínházi előadások és egyéb szórakoztatások rendezésére képezik ki őket.

A népművelő-vezetőképzés érdekében Balatonlellén férfiak és nők részére évenként két országos jellegű tanfolyamot rendez a fővárosi népművelési bizottság. A főváros területén pedig állandóan folyik a különböző speciális népművelő feladatok elvégzésére képesítő tanfolyamok útján a népművelőképzés. E tanfolyamok közül kettőt külön is fel kell említenünk. Az egyik a gyárgondozónő-tanfolyam, a másik a kisanyák iskolája. Az előbbi a gyárak, üzemek részére nevel szakképzett szociális gondozókat, népművelőket, a másik pedig azokat a lányokat, asszonyokat képezi, akik családok körében helyezkednek el, mint szakképzett gyermekgondozók, vagy önálló gyermekfoglalkoztatókat óhajtanak nyitni, — de sokan vannak, akik egyszerűen az anyai hivatásra készülnek itt fel.

Az elmondottak alapján megállapíthatjuk, hogy a fővárosi népművelés munkája úgy épül egymás fölé, hogy az alapismereteket nélkülöző és nyomorban élő ember is kiemelkedhetik emberhez nem méltó sorsából és a népművelés kultúrlépcsőjén a műveltségnek addig a fokáig juthat el, ameddig egyéni képessége, hajlama, szociális helyzete megengedi, vagy megkívánja.

A fővárosi népművelés az önművelés és nemes szórakozás lehetőségeinek gazdag tárházát nyitja meg mindenkinek, hogy a dolgozó emberek szabadidejüket mind a saját, mind a nemzeti érdekek szempontjából leghasznosabban tölthetik el a nélkül, hogy ez különösebb anyagi megterhelést jelentene számukra.

A Népművelési Bizottság munkatervének kiépítésében és végrehajtásában az összes jelentősebb társadalmi egyesületeknek szerepet juttat, hogy azok a népművelés egyetemes céljai érdekében egyre kiterjedtebb és hatékonyabb munkát végezzenek.

A fővárosi népművelés Tanulmányi Csoportja lényegében szabadidő-szervezet, amelynek tagjai lehetnek egyesek, de lehetnek gyárak, üzemek, intézmények, sőt társadalmi szabadidő-szervezetek is.

A fővárosi népművelés évente közel 50.000 munkaegységet (előadás, tanfolyami óra, kirándulás, színházi előadás, hangverseny, stb.) ölel fel. Fenntartása közel 2.000.000 pengőt igényel, amelyből a főváros a természetbeni szolgáltatásokon és a személyzet egyrészének fizetésén kívül 270.000 pengőt fedez a Népművelési Bizottságnak nyújtott támogatással. Tandíjából, részvételi díjából, stb. tehát kb. 1.700.000 pengőt vesz be a Bizottság; ez az összeg a nyújtott művelődési és nemes szórakozási alkalmak színvonalának, értékének és fokmérőjének tekinthető.

A fővárosi népművelés arra törekszik, hogy a dolgozók mind nagyobb tömegére terjessze ki a művelődés lehetőségeit s így idővel talán elérí azt is, hogy saját bevételeiből, vagyis a társadalom áldozatkészségéből fedezheti majd összes kiadásait. Ez bizonyítaná legjobban, hogy helyes és sikeres volt a módszerre vonatkozó célkitűzése, mely nem a lakosság csoportokba, osztályokba való beszervezésével kezdte meg munkáját, hanem tevékenységével tette olyan vonzóvá a népművelést, hogy ahhoz mindenki önként, hajlamainak megfelelő részében, saját érdekét felismerve csatlakozzék. Ez felel meg leginkább a magyar ember alaptermészetének is. Természetes azonban, hogy a székesfőváros továbbra is ott áll segítő kezével a mozgalom mellett és nemcsak erkölcsi erejével, de anyagi támogatásával is példát mutat minden hivatalos vagy társadalmi szervnek, amely népműveléssel foglalkozik.

Novágh Gyula